
PERSONALITY-ORIENTED TRAINING - EDUCATIONAL BASIS AND PEDAGOGICAL PARAMETERS

Gergana Bozhurska

Faculty of Pedagogy, SWU “Neofit Rilski” – Blagoevgrad, Bulgaria, gggaaabbb@abv.bg

Abstract: The paper presents the child-oriented training that has been considered in the context of social and technical change over the last decades. This type of training is oriented towards understanding learning as a creative process related to synthesizing information from different sources, comprehension of this information and searching for new and modern ideas for its use in different situations. Two main points in training are viewed in this context: motivation and the pursuit of knowledge.

Today`s globalization and lifestyles indicate for new models and approaches to educate more creative individuals. Everyday mechanized and dynamic life requires different types of training and different things to be learned. New models of learning emerge as we move towards a post-industrial modern society. Over the last decades, some social and technical changes have had a significant impact on learning and its motivations. The trend of a clearly structured education system, known from the last century, is changing. The need for training increases and the periods for validation of knowledge become shorter. Life plans change and the active organization of one's own life becomes necessary. This necessitates new approaches in examining the nature and manner of organizing learning and learning.

Analyzing the above mentioned, the problem of education modernization comes to the fore and determines the reason for choosing the topic of this report: “Personality-oriented training - educational basis and pedagogical parameters”.

Modernization in education implies a combination of tradition and innovation, continuity with change, global with national, the affirmation of a personality-oriented educational process that is adequate to a changing society.

In this context of dynamic changes in pre-school education, a number of questions arise for the today`s teacher:

- How to achieve a new quality of communication in the implementation of educational interaction in kindergarten?
- With the help of which approaches and techniques can an effective educational process be implemented in pre-school education?
- How to achieve optimal pedagogical communication through a comprehensive redefinition of educational strategies and concepts and implementation of a personality-oriented approach in pre-school education?

The answers to these questions raise the need for methodological developments to help teachers use a person-centered approach to implement good pedagogical practices.

Keywords: personally-oriented, training, educational, parameters, pedagogical

ЛИЧНОСТНО-ОРИЕНТИРАНО ОБУЧЕНИЕ-ОБРАЗОВАТЕЛНА ОСНОВА И ПЕДАГОГИЧЕСКИ ПАРАМЕТРИ”

Гергана Божурска

Факултет по педагогика, ФЗУ „Неофит Рилски”- Благоевград, България, gggaaabbb@abv.bg

Резюме: В публикацията е представено обучение ориентирано към личността на детето, разгледано в контекста на социалните и технически промени през последните десетилетия. Този вид обучение е ориентирано към разбирането за ученето като творчески процес, който е свързан със синтезиране на информация от различни източници, осмисляне на тази информация и търсене на нови и съвременни идеи за използването ѝ в различни ситуации. В този контекст се обръща внимание на два основни момента в обучението: мотивацията и стремежът към познание.

Съвременната глобализация и начин на живот налагат търсенето на нови модели и подходи, които да образуват по-креативни личности. Всекидневният механизирани и динамичен живот изискват различен тип обучение и различни неща за научаване. Появяват се нови модели за учене с преминаването към постиндустриалното съвременно общество. Социалните и технически промени през последните десетилетия имат значително влияние върху ученето и мотивите за него. Познатата от миналия век тенденция на ясно структурирана образователна система се променя. Потребността от обучение нараства а периодите за валидиране на знанията стават по-кратки. Житейските планове се променят и активното организиране на

собствения живот става необходимо. Това налага нови подходи в разглеждане на същността и начина на организиране на ученето и обучението.

Анализирайки казаното до тук , на преден план излиза проблемът за модернизация на образованието и обуславя причината за избора на тема на настоящия доклад : “Личностно- ориентирано обучение – образователна основа и педагогически параметри”.

Модернизацията в образованието предполага съчетаване на традиции и иновации, приемственост с промяната, глобалното с националното, утвърждаването на личностно-ориентиран образователен процес, адекватен на променящото се общество.

В този контекст на динамичните промени в предучилищното образование възникват редица въпроси пред съвременния учител:

- Как да се постигне ново качество на общуване при осъществяване на възпитателно взаимодействие в детската градина?
- С помощта на кои подходи и техники може да се осъществи ефективен учебно-възпитателен процес в предучилищното образование?
- Как да бъде постигнато оптимално педагогическо общуване чрез цялостно преосмисляне на образователните стратегии и концепции и прилагане на личностно-ориентиран подход в предучилищното образование?

Отговорите на тези въпроси поставят необходимостта от методически разработки, които да подпомогнат учителите да използват личностно-ориентираният подход, за да реализират добри педагогически практики.

Ключови думи: обучение, личностно-ориентирано, образователна, педагогически, параметри

1. УВОД

Задълбоченото внимание на обществото към проблемите на хуманизацията на образованието е свързано с еволюцията на съвременните възгледи, в съответствие с които в центъра на научното изследване се издига личността.

Социалните и технически промени през последните десетилетия имат значително влияние върху ученето и мотивите за него. Познатата от миналия век тенденция на ясно структурирана образователна система се променя. Потребността от обучение нараства а периодите за валидиране на знанията стават по-кратки. Житейските планове се променят и активното организиране на собствения живот става необходимо.

В последните години бързо развиващите се технологии “изстреляха” възможностите за общуване и знание толкова напред, че едва ли някой си е представял днешния свят ситуиран в този модел на функциониране и обмен. Именно тук може да припомним твърдението на сър Кен Робинсън , че ... “. *предназначението на образованието е да ни откара в необозримото бъдеще* “. (K.Robinsan, *Elementat, How everything changes when you find your passion, 2014*) Това твърдение дава отговор на въпроса: защо днес погледите са насочени към създаването на творчески, самостоятелно мислещи , проактивни личности? Отговорът е съвсем прост : за да могат по-лесно да се адаптират към променящия се (K.Robinsan, *Elementat, How everything changes when you find your passion, 2014*)

Вичко това налага нови подходи към разглеждане на същността и начина на организиране на ученето и обучението и обуславя причината за избора на тема на настоящия доклад.

В съвременната образователна система , подходите с които са израстнали поколенията до 90-те години в опита да бъдат превърнати в инициативни и еднакво мислещи възрастни хора са минало. Повечето от това поколение възрастни насочвани от родителите си “за тяхно добро”, са инженери , които са несбъднати лекари или художници и т.н .<https://arbalet1.ru/bg/the-concept-of-the-childs-environment-in-an-educational-institution-spatial-environment-of-preschool-educational-organization/>

Съвременната глобализация и начин на живот налагат търсенето на нови модели и подходи, които да образуват по-креативни личности. Всекидневният механизирани и динамичен живот изисква различен тип обучение и различни неща за научаване. (Tully, C.J. *Nutzung jenseits systematischer Aneignung - Informalisierung und Kontextualisierung. Verändertes Lernen in modernen technisierten Welten, 2014*)

Появяват не нови модели за учене с преминаването към постиндустриалното съвременно общество . Социалната организация на ученето се базира на социалната диференциация. Обществото се променя в следствие на социалните промени и следователно неговото придобиване на знания. Нивото на социална диференциация се отразява в ученето. (Г. Иванов, А. Калинова, *Трансверсални умения в технологичното обучение, 2014*) Модернизацията в образованието предполага съчетаване на традиции и иновации, приемственост с промяната, глобалното с националното, утвърждаването на личностно ориентиран образователен процес, адекватен на променящото се общество.(А. Калинова, З. Стоянова, *Конструиране на учебното съдържание в технологичната подготовка в детската градина за възпитаване на*

самостоятелност, инициативност и предприемчивост. Съвременни тенденции в предучилищното образование, 2014)

В този контекст динамичните промени в предучилищното образование са продуктувани от самия живот и за постигане на целите е от значение :

- Подобряване на социалния статус на предучилищното образование;
- Осигуряване на равенство на възможностите за всяко дете при получаването на качествено предучилищно образование;
- Осигуряване на държавни гаранции за нивото и качеството на предучилищното образование на базата на единството на задължителните изисквания за условията за изпълнение на образователни програми за предучилищно образование, тяхната структура и резултати от развитието им;

Това изправя учителя пред задачата да създаде на детето в предучилищна възраст многокомпетентна образователна среда, която включва следните аспекти:

- Тематично-пространствена среда за развитие на образованието;
- Естеството на взаимодействието с възрастните;
- Естеството на взаимодействието с други деца;
- Система на отношения на детето със света, към други хора, към себе си;

2. ОБРАЗОВАТЕЛНА ОСНОВА И ПЕДАГОГИЧЕСКИ ПАРАМЕТРИ НА ЛИЧНОСТНО-ОРИЕНТИРАНОТО ОБУЧЕНИЕ

Историята на идеята за развитие на образованието датира от Конфуций, който в своите педагогически и дидактични изявления заявява, че най-важното в обучението - е да се осигури всестранно развитие. Тогава тази идея е била продължена от Сократ, Платон, Демокрит, Аристотел в Древна Гърция; Куинтилиан - в древен Рим. Идеята за развитие на ученето е най-актуална през шестнадесети и деветнадесети век. Изследвали са я прочути учители и философи като М. Монтаньон, Й. А. Коменски, Ж.Ж. Русо, И.Г. Песталоци, А. Дьстървег и др.

Основите на теорията за развиващото обучение залага Виготски през 30-те години, разглеждайки въпроса за съотношението между обучение и развитие. Много години идеята на Виготски остава само хипотеза, докато неговите последователи *(А.Н.Леонтиев, П.Я.Галперин, Л.В.Занков, Д.Б.Елконин и др.)* я развиват. Л.В.Занков разработва система насочена към психическото развитие. Отличителни черти на системата са: насоченост към високо общо развитие на учениците; високо ниво на трудност; бърз темп на усвояване на учебния материал, рязко увеличаване на теоретичните знания, като по този начин се развиват мисленето, емоционалната сфера на учащите, учат се да разбират и отделят общия смисъл и основното съдържание на прочетеното. *(сб. Личностно развитие на учениците в съвременното образование и общество, 2007)*

През 60-те години на ХХ век Л. В. Занков развива концепция за технологията на образованието за предучилищна възраст и началните класове, допринасяйки за цялостното умствено развитие на учениците. През 60-80 години ХХ век Д.Б.Елконин и В.В.Давидов развиват концепцията за развитие на образованието въз основа на формирането личността на детето- личностно- ориентирано обучение. В центъра на личностно-ориентирания образователен процес се поставя личността на детето, неговата самобитност и самоценност. *(Г.Иванов, А.Калинова, Субект-субектно взаимодействие в технологиичното обучение, 2015)* Личностно-ориентираното обучение изхожда от признаването на уникалността и субективния опит на детето, като важен източник на индивидуална дейност, проявяване в частност в познанието. Признаването на детето (ученика) за главна действаща фигура в образователния процес е основна и отличителна черта на личностно-ориентираната педагогика. *(А.Калинова, Г. Иванов, ДЕЙНОСТИТЕ ИЗВЪН УЧЕБНИЯ ЧАС ПО ТЕХНОЛОГИИ И ПРЕДПРИЕМАЧЕСТВО ЗА ФОРМИРАНЕ НА ПРЕНОСИМИ УМЕНИЯ У УЧЕНИЦИТЕ ОТ НАЧАЛНА УЧИЛИЩНА ВЪЗРАСТ, 2019)*

Трябва да бъде отбелязано, че традиционната педагогика в качеството на своя приоритетна задача винаги е издигала като цел развитието на личността и в този смисъл е била личностно ориентирана. *(Г. Иванов, А. Калинова, Ефективно учене в технологиичното обучение, 2015)*

Теорията и практиката, която се обозначава с названието „личностно - ориентирано обучение“, има продължителна история и някои други названия, зад всяко от които стои определен възглед за обучението и възпитанието: това е хуманистична педагогика, неопрагматизъм, екзистенциализъм, неопрагматизъм, екзистенциализъм, свободно възпитание *(САЩ, 70-те години)*, педагогика на сътрудничеството *(80-те години СССР)*. *(сб. Личностно развитие на учениците в съвременното образование и общество, 2007)*

В контекста на обществените промени страните от Източна и Централна Европа се откриват възможности за демократизация, синхронизация и модернизация на образователната система със световните образователни процеси. Съвременните педагогически, философски, психологически и социологически

концепции очертават новите образователни цели и имат пряка връзка с учебно –възпитателния процес. Особено внимание се отделя на развитието на самостоятелна, морална и творческа личност, способна да живее самостоятелно и в сътрудничество с другите (Калинова, А. Иванов, Г. *ДЕЙНОСТИТЕ ИЗВЪН УЧЕБНИЯ ЧАС ПО ТЕХНОЛОГИИ И ПРЕДПРИЕМАЧЕСТВО ЗА ФОРМИРАНЕ НА ПРЕНОСИМИ УМЕНИЯ У УЧЕНИЦИТЕ ОТ НАЧАЛНА УЧИЛИЩНА ВЪЗРАСТ*)

В света и Европа се проявяват тенденции към хуманизиране , демократизиране, разнообразяване, стандартизиране и модернизация на образованието. Основната цел на модернизираният на образованието е да се формира " мислец", млад човек, който е толкова необходим за съвременния живот. <https://arbalet1.ru/bg/the-concept-of-the-childs-environment-in-an-educational-institution-spatial-environment-of-preschool-educational-organization/>

Според Тодорина, Модернизацията на образованието се засилва в началото на XXI век, предвид необходимостта от неговото интензифициране, овладяването на нови информационни технологии , които обогатяват детето като личност, на технологии за екипна организация на учебната дейност с цел осъществяване истински между субектни взаимодействия.

https://fp.swu.bg/images/Todorina_Lichnostnoprient_tehnologii_2007.pdf

Авторката твърди, че особено вниманието заслужават онези технологии, които съдействат за цялостното личностно развитие на децата(учениците) и подготовката им за живота чрез овладяването на социално значими личностни качества. Според Тодорина, личностно-ориентираните технологии създават максимално добри условия за развитие на детето(ученика) като личност. Отправна точка в този процес е концепцията за обучение ориентирано към личността на детето(учащия).

3. СЪВРЕМЕННИ КОНЦЕПЦИИ В ЛИЧНОСТНО-ОРИЕНТИРАНОТО ОБУЧЕНИЕ

Съвременното личностно-ориентирано обучение се базира на идеите на Г.А.Цукерман, С.А.Смирнова, Н.А.Алексиева и др. <https://scholar.google.com/citations?user=63XXcp8AAAAJ&hl=bg>

Съгласно концепцията една от най-важните задачи в обучението се явява обучението на учащите се в навизи на учебно сътрудничество. Учащите се не умеят да общуват и не са способни да си сътрудничат трудно учат, което предполага, че в началното училище собствената неумелост ще се компенсира не с помощта на книгите, а с помощта на други хора, като например педагози, родители и съученици. За децата на 6-7 години (предучилищна възраст) умението да учат това е преди всичко умението да се включват в учебно сътрудничество.(А.Калинова, Г. Иванов, *ДЕЙНОСТИТЕ ИЗВЪН УЧЕБНИЯ ЧАС ПО ТЕХНОЛОГИИ И ПРЕДПРИЕМАЧЕСТВО ЗА ФОРМИРАНЕ НА ПРЕНОСИМИ УМЕНИЯ У УЧЕНИЦИТЕ ОТ НАЧАЛНА УЧИЛИЩНА ВЪЗРАСТ, 2019*)

Г.А.Цукерман издига следните задачи:

- Обезпечаване на душевно здраве и емоционално благополучие. Детето с емоционални проблеми не е способно да усвоява знания, умения, навизи, нито пълноценно да твори, нито пълноценно да общува .в училище то е обречено да попадне в графата „трудни „ученици”-неуспяващи и недисциплинирани.
- Да научи детето самостоятелно да учи.
- Да развива интелектуалните способности на детето, неговата реч, мислене, памет, внимание, въображение.
- Да възпитава навизи за общуване и сътрудничество.

Основна в личностно - ориентираното обучение, както смята В.В.Сериков, се явява учебната ситуация или „Личностно-ориентираната педагогическа ситуация“, която се явява и централно понятие в концепцията на даденият автор. Ситуацията според него е свързана с това, че се приема за „особен педагогически механизъм, който поставя възпитаника в нови условия, трансформиращи привичният ход на неговата дейност, претендиращ за нов модел на неговото поведение, което предшества рефлексия, осмисляне и преосмисляне на сложни ситуации.

http://research.bfu.bg:8080/jspui/bitstream/123456789/739/1/44_PDFsam_2015%20%D0%B1%D1%80.%202

В резултат от своите изследвания В.В.Сериков предлага използването на три типа базови технологии при конструиране на учебната ситуация:

- задачен подход, при който изучаваният материал се поднася на ученика като жизнено значим проблем;
- учебен диалог, с помощта на който се осъществява съвместно търсене на педагога и ученика на ценността и смисъла на изучавания проблем;

- игрова технология, осигуряваща моделиране на конфликтни и проблемни ситуации, в ъз основата на които се закрепват навици за вземане на самостоятелни решения, изпълняване на определени социални роли.

По този начин, всяка педагогическа технология, по мнението на В.В.Сериков, може да стане лично - ориентирана, ако съдържа базов комплекс, създаващ ценностно -смыслово поле на междусубектното общуване като органична съставна част на учебния процес.

Заслужава интерес и теорията за лично - ориентираното обучение на И.С.Якимовска, според която в основата и лежи признаването на индивидуалността, самоценността на всеки човек, неделим от неповторимите му способности и субективен опит. (*И.Якимовска, За новите подходи към професионално-личностното формиране на педагога, 2012*)

Сегашното състояние на предучилищното образование се характеризира с факта, че една от най-важните тенденции в своята реформа и модернизация е замяната на традиционните ценности на образованието на детето със стойността на индивида. (*Мотиви към Закона за предучилищно и училищно образование*)

Според Е.Г.Юдинството, за разлика от образованието в други възрастови етапи на развитие, предучилищното образование се разглежда като система, в която централното място са съдържанието и формите и процесът на взаимодействие между учителя и децата. Тъй като педагогът е значима фигура за детето, той отговаря за изграждането на специален тип комуникация с детето, което е важно условие за неговото развитие.

В съзнанието на повечето граждани през последните години образованието се оформи като нов национален приоритет, като първопричина за обстоятелството, че само една образована нация може да бъде богата и просперираща. Според изготвената „**Национална програма за развитие на училищното образование и предучилищното възпитание и подготовка (2006 – 2015 г.)**“, главна ценност в предлаганата образователната система е детето (ученикът), където пак на преден план изпъкват лично-ориентираните аспекти. (*Националната програма за развитие на училищното образование и предучилищното възпитание и подготовка, 2006 – 2015*)

Водещи цели на програмата са : Качественото образование предполага пълноценна социална реализация, „то трябва да насърчава проявлението и максималното развитие на способностите на детето както в процеса на обучение (натрупване на знания и формиране на умения), така и в процеса на възпитание (развитие на личността)“; равният достъп до образование и качествено образование – две от основните цели и на образователната политика, застъпена в актовете, приети в рамките на Европейския съюз, както и в документите на ООН в областта на образованието (*Tully, C.J. Nutzung jenseits systematischer Aneignung - Informalisierung und Kontextualisierung. Verändertes Lernen in modernen technisierten Welten. 2014*)

Разглеждайки основните проблеми в съвременното образование, като своеобразна „спирачка“ за развитието на децата се посочва утвърдената вече практика към възпроизвеждане и запаметяване а не самостоятелността и формиране на умения за вземане на решения и творческо мислене при изпълнения на практическата ситуация. (*Г.Иванов, А.Калинова, Трансверсални умения в технологичното обучение 2014г.*)

Анализирайки развитието личността на детето, се насочваме към причините за приемането **на нов закон за Предучилищното и училищно образование МОМН** . Действащата нормативна уредба „не поставя ясно и категорично фокуса върху развитието на личността на детето и ученика с неговата автономност и свобода на избор, право на личен стремеж към преуспяване и благоденствие, принадлежност, участие и отговорност към множество общности и групи едновременно“
https://www.mon.bg/opencms/.../motivi_proekt_zakon_obrazovanie.pdf

Във високотехнологичната ни действителност, готовите знания не могат да бъдат усвоявани и възпроизвеждани. Според авторите , внимание трябва да се обърне на „развитието на умения за сложното боравене с постоянно променяща се информация и усвояване на методи на учене, на ключови компетентности и нагласа за учене през целия живот“.
http://research.bfu.bg:8080/jspui/bitstream/123456789/739/1/44_PDFsam_2015%20%D0%B1%D1%80.%202.pdf

Предложен е проект за закон, който внася ново качество с грижа за развитието на способностите и интересите на децата, въвеждайки статута на Центровете за подкрепа на лично развитие и значимостта на педагогически https://www.mon.bg/opencms/.../motivi_proekt_zakon_obrazovanie.pdf

Пряко свързано с прилагането на лично-ориентираният подход е чл. 5 от Закона за предучилищно и училищно образование където се препоръчва ранното откриване и насърчаване развитието и реализацията на силните страни и заложби на всяко дете. (Мотиви към Закона за предучилищно и училищно образование)

Образованието в повечето случаи се разглежда като общочовешка ценност, която е изправена пред предизвикателството да се създават условия за пълноценно развитие на младите хора, за да се развият

способностите им за творческо и критическо мислене, за адаптация за новата среда, за управление на промяната (Основно насоки за глобално образование, 2014).

4. ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Личностно-ориентираните технологии на обучение са предизвикани от динамично променящата се глобална ситуация, появата на високи технологии, които предполагат нови потребности на пазара на труда и активизиране на личностния потенциал. Личностната ориентация на предучилищното образование и неговото качество изискват подходяща педагогическа среда, хуманизиране на компонентите на образователно-възпитателния процес, по начин, по който да отразява развитието на науката, технологиите и потребностите на съвременния живот при децата в предучилищна възраст. От значение е прилагането на такъв педагогически инструментариум на образователните технологии, чрез който се внася интензивност на образователното взаимодействие, а децата и учениците се поставят в субектна позиция.

Резултативната страна на този процес изключително много зависи от подготовката на техните учители. Ето защо, наш дълг е да направим достояние значимите концепции за личностно развитие на учениците. Това ще бъде и нашият принос за осигуряване на едно по-добро бъдеще за следващите поколения, които ще живеят и творят в нов европейски дом.

ЛИТЕРАТУРА

- Robinsan, K., (2014). *Elementat* "How everything changes when you find your passion". ROI Communication.
- Hinführung, C.J., (2014). *Nutzung jenseits systematischer Aneignung - Informalisierung und Kontextualisierung. Verändertes Lernen in modernen technisierten Welten.*
- Иванов, Г., Калинова А., (2014). *Трансверсални умения в технологичното обучение.* Стара Загора. ИК „Кота“.
- Иванов, Г., Калинова А., (2015). *Субект-субектно взаимодействие в технологичното обучение.* Стара Загора. ИК „Кота“.
- Иванов Г. Калинова А., (2015). *Ефективно учене в технологичното обучение.* Списание „Образование“, бр.2.
- Калинова А. Стоянова З., (2014). *Конструирани на учебното съдържание в технологичната подготовка в детската градина за възпитаване на самостоятелност, инициативност и предприемчивост.* Съвременни тенденции в предучилищното образование. *Сандански.*
- Калинова А. Иванов Г., (2019). **ДЕЙНОСТИТЕ ИЗВЪН УЧЕБНИЯ ЧАС ПО ТЕХНОЛОГИИ И ПРЕДПРИЕМАЧЕСТВО ЗА ФОРМИРАНЕ НА ПРЕНОСИМИ УМЕНИЯ У УЧЕНИЦИТЕ ОТ НАЧАЛНА УЧИЛИЩНА ВЪЗРАСТ.** Шумен. Университетско издателство „Епископ Константин Преславски“
- Калинова, А. Иванов, Г. **ДЕЙНОСТИТЕ ИЗВЪН УЧЕБНИЯ ЧАС ПО ТЕХНОЛОГИИ И ПРЕДПРИЕМАЧЕСТВО ЗА ФОРМИРАНЕ НА ПРЕНОСИМИ УМЕНИЯ У УЧЕНИЦИТЕ ОТ НАЧАЛНА УЧИЛИЩНА ВЪЗРАСТ,** ГОДИШНИК НА ШУМЕНСКИЯ УНИВЕРСИТЕТ „ЕПИСКОП КОНСТАНТИН ПРЕСЛАВСКИ“ Т. XXIII D 35 години ПЕДАГОГИЧЕСКИ ФАКУЛТЕТ
- Якиманская, И. (2012). *За новите подходи към професионално-личностното формиране на педагога.* Москва. Психология и училище.
- сб. „Личностно развитие на учениците в съвременното образование и общество“ (2007). Благоевград, Елец, Санкт-Петербург, Елец.
- Мотиви към Закона за предучилищно и училищно образование, с. 1 и с. 2
- Националната програма за развитие на училищното образование и предучилищното възпитание и подготовка (2006 – 2015).
- Основно насоки за глобално образование (2014). Ръководство за педагози за разбиране и прилагане на глобалното образование. Лисабон. Център за „Север-Юг“ на Съвета на Европа.
- http://research.bfu.bg:8080/jspui/bitstream/123456789/739/1/44_PDFsam_2015%20%D0%B1%D1%80.%20.pdf
- Извлечено от <https://arbalet1.ru/bg/the-concept-of-the-childs-environment-in-an-educational-institution-spatial-environment-of-preschool-educational-organization/>
- Извлечено от https://www.mon.bg/opencms/.../motivi_proekt_zakon_obrazovanie.pdf
- Извлечено от <https://scholar.google.com/citations?user=63XXcp8AAAAJ&hl=bg> Извлечено от https://fp.swu.bg/images/Todorina_Lichnostnoprient_tehnologii_2007.pdf